

A. Sadovenko

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE COSMETOLOGY SERVICES MARKET IN UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

The author emphasizes that the inadequate level of cosmetology services is connected with the possibility of causing harm to human health and life. The article describes the current state of administrative and legal regulation of the cosmetology services market. The essence of the concepts of «legal regulation» and «administrative and legal regulation» has been studied. Systematization of normative legal acts of administrative and legal regulation of the cosmetology services market in Ukraine according to the levels of their legal force is carried out. Based on research that are focused on the disclosure of the content of the concept of «administrative and legal regulation», and taking into account the specifics of administrative and legal regulation of the market of cosmetology services, the latter is proposed to understand the normatively defined managerial influence of the state in the person of authorized bodies, aimed at streamlining the activities of providers and protecting the rights and interests of consumers of cosmetology services in order to ensure the safety of the functioning of their market by implementing administrative and legal means.

The characteristic features of administrative and legal regulation of the market of cosmetology services are revealed, namely: the absence of a single object of legal regulation, related to various spheres of public relations, including healthcare; economic (entrepreneurial) activity; technical regulation and conformity assessment; the concentration of title provisions of administrative and legal regulation of the market of cosmetology services at the bylaw level, which indicates the "secondary" attitude of rule-making bodies to the regulation of public relations in this sphere; the current state of administrative and legal regulation does not correspond to the specifics of public relations in this sphere. The expediency of unifying the legal regulation of public relations that develop in the sphere of functioning of the cosmetology services market within a separate act at the level of law is justified.

Key words: *legal regulation, administrative and legal regulation, cosmetology services market, health care, economic activity, technical regulation.*

Стаття надійшла до редакції 09.10.2020 р.

УДК 342.7.037.018

В. І. Теремецький
Г. В. Муляр

ГАРМОНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ З ПРАКТИКОЮ ЄСПЛ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ МЕДИЧНИХ ПРАВ

У статті проаналізовано особливості захисту прав людини в сфері охорони здоров'я національними судами. Визначено основні підстави для оскарження рішень національних судових інстанцій до Європейського суду з прав людини. Наголошено, що підставою звернення до ЄСПЛ може бути тільки порушення прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та її Протоколами, а оскільки право на охорону здоров'я не міститься в зазначених актах, права людини в

сфері охорони здоров'я захищаються опосередковано через інші права і свободи (право на життя, право на свободу та особисту недоторканість, право на повагу до приватного і сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд тощо). Встановлено, що основними напрямками гармонізації діяльності національних судів з практикою ЄСПЛ в контексті захисту медичних прав повинні бути: забезпечення визнання та виконання рішення іноземного суду Україною; можливість перегляду справи національними судами в тому разі, якщо міжнародним судом було доведено факт порушення конвенційних положень; збалансованість та несуперечність національного законодавства з конвенційними положеннями з метою уникнення порушень; значущість рішень ЄСПЛ та орієнтир на них в правозастосовній практиці.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, медична допомога, Європейський суд з прав людини, судова практика, правозастосування, моральна шкода, право на справедливий судовий розгляд.

DOI 10.34079/2226-3047-2020-11-20-101-112

Постановка проблеми. Останні трансформаційні процеси та реформаторські зміни в правовій системі України свідчать про європейський вектор спрямування, зокрема й у сфері охорони здоров'я. Основою європейських цінностей є насамперед права і свободи кожної людини, їх забезпеченість та реалізованість. Саме ці показники першочергово формують уявлення про країну, розвиток її інститутів та сталисть пріоритетів. Особливого значення наразі набуває охорона і захист немайнових медичних прав громадян, які є домінуючими, оскільки забезпечують життя та здоров'я. Права людини у сфері охорони здоров'я регулюються національним законодавством, однак їх реалізація має враховувати визнані міжнародно-правові вимоги законодавства, а також кращий європейський досвід. Значимим суб'єктом забезпечення реалізації медичних прав громадян є судові органи, оскільки як засвідчує практика, досудове врегулювання медичних спорів (звернення до органів державної влади чи місцевого самоврядування, самозахист) є менш дієвим, ніж судовий захист.

Утім доводиться констатувати, що окремі права у сфері охорони здоров'я є декларативними, мають внутрішні суперечності, недосконалий механізм реалізації тощо, а тому не в повній мірі відповідають європейським стандартам, що призводить до виникнення підстав для оскарження рішень національних судових інстанцій до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям статті є праці науковців, які досліджують проблематику забезпечення реалізації конституційних прав громадян, таких як: М.М. Антонович, В.С. Віткова, З.С. Гладун, Ю.В. Кириченко, Н.О. Коротка, Т.В. Лісніча, Ж.М. Пустовіг, Т.В. Шаповал та інших. На особливу увагу заслуговують праці сучасних українських дослідників, які займаються ґрунтовним вивченням питань захисту медичних прав як національними судами, так і в міжнародно-правовому аспекті, а саме: С.Б. Булеци, В.О. Галай, Ю.А. Козаченко, Б.О. Логвиненка, Я.Ф. Радиша, І.Я. Сенюти, С.Г. Стеценка, Ю.Ю. Швеця та інших.

Досить ґрунтовно питання гармонізації національного та міжнародного законодавства, що врегулює захист основоположних медичних прав, а також його правозастосування судами досліджено у працях: Ю.Ю. Швеця «Реалізація особою конституційного права на охорону здоров'я: порівняльно-правове дослідження» (Швець, 2019), Ю.А. Козаченко «Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні» (Козаченко, 2016), Н.О. Короткої «Особисті немайнові права фізичних осіб в сфері охорони здоров'я» (Коротка, 2015), С.В. Книша

«Адміністративно-правові відносини у сфері охорони здоров'я в Україні» (Книш, 2019), В.С. Віткової «Конституційне право на медичну допомогу та його юридичне забезпечення в Україні» (Віткова, 2017), Л.М. Руснак «Адміністративно-правове забезпечення права на охорону здоров'я в Україні» (Руснак, 2016). Однак залишається потреба в подальших наукових дослідженнях проблематики судової діяльності щодо вирішення медичних спорів з метою мінімізації та уникнення порушень міжнародних правових канонів.

Мета статті полягає в аналізі діяльності судових органів по забезпеченню реалізації прав людини у сфері охорони здоров'я, застосування норм матеріального та процесуального права при розгляді та вирішенні медичних спорів і формуванні перспектив удосконалення національного законодавства в цій сфері шляхом гармонізації його норм з європейськими стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правові приписи національного процесуального законодавства вказують на обов'язковість застосування практики ЄСПЛ судами, зокрема, у п. 4 ст.10 ЦПК України вказано, що «Суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права» (Цивільний процесуальний кодекс України, 2004). Подібні формулювання щодо обов'язковості урахування судової практики ЄСПЛ містять також КАС України (п. 2 ст. 6 КАС) (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005) та КПК України (п. 2 ст. 8 ЦПК) (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012). До того ж Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» закріплено обов'язковість виконання рішень Україною відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950; Закон України..., 2006).

Аналіз судових рішень з медичних спорів дозволяє дійти висновку, що європейська практика є орієнтиром і здебільшого використовується як обґрунтування висновків Верховного Суду України в його постановках (Верховний Суд, 2018a; Верховний Суд, 2018b; Верховний Суд, 2019a; Верховний Суд, 2019b). Утім національні суди переважно посилаються на відповідність застосування процесуальних вимог (забезпечення права на мотивоване (обґрунтоване) судові рішення, дотримання права людини на справедливий і публічний розгляд справи, визначення допустимості доказів або їх оцінки тощо), і значно меншою мірою обґрунтовується застосування матеріальних норм права з огляду на європейську практику.

Наслідком недоліків національного законодавства та його правозастосування є часті звернення громадян з приводу захисту медичних прав до міжнародних інстанцій, зокрема, до ЄСПЛ. Особливістю міжнародного захисту є те, що підставою звернення до ЄСПЛ може бути тільки порушення прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та її Протоколами, а право на охорону здоров'я не міститься в зазначених актах. Проте аналіз практики розгляду справ цією інстанцією доводить, що права людини у сфері охорони здоров'я захищаються опосередковано через інші права і свободи (право на життя, право на свободу та особисту недоторканість, право на повагу до приватного і сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд тощо). Приміром, у справі Р.Р. проти Польщі [R. R. v. Poland] (Постанова Європейського Суду від 26.05.2011 р.) заявниця скаржилась на відмову в праві на проведення генетичної діагностики під час вагітності через відсутність належного консультування, зволікання та дезорганізацію медичних працівників, лікарі також відмовили заявниці зробити аборт, в результаті вона народила

дитину з синдромом Тернера. У своїй скарзі заявниця спиралася на порушення ст. 3 Конвенції (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження), ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту). ЄСПЛ визнав недостатньою компенсацію, присуджену судами Польщі, і констатував порушення ст.ст. 3 та 8 Конвенції (European Court of Human Rights, 2015).

Частими підставами звернення до ЄСПЛ є захист репродуктивних прав (пренатальна діагностика), штучне запліднення, обов'язкова згода пацієнта на лікування чи медичне обстеження, етичні аспекти, що стосуються ВІЛ-інфекції, зберігання біологічного матеріалу державними органами і права на доступ до інформації про біологічне походження тощо (European Court of Human Rights, 2015).

Цікавою з точки зору правозастосування є практика розгляду справ національними судами про стягнення моральної шкоди в медичних справах та гармонізація правового регулювання цього питання з європейськими підходами. Зокрема, постановою Верховного Суду України від 27.02.2019 р. у справі № 755/2545/15-ц демонструються правові орієнтири розгляду таких категорій справ. З матеріалів справи вбачається, що позивач звернувся до суду з позовом до клініки «Боріс» про відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я, у розмірі 4 770,00 грн та відшкодування моральної шкоди у розмірі 500 000, 00 грн. Позивач обґрунтовував заявлені вимоги тим, що після невдалого падіння на сходах він отримав незначну травму верхньої частини правої руки, наслідком чого була велика гематома, яка майже не турбувала, проте довго не проходила, що й послужило підставою звернення до клініки. Лікар ортопед-травматолог встановив діагноз: «вивих плечового суглоба» і зробив «закрите усунення вивиху правого плеча», що в подальшому ускладнило стан та спровокувало термінову операцію з метою стабілізації плечового суглоба шляхом встановлення металевого штифта. Наступні обстеження в інших медичних закладах та висновки лікарів були одноставними і протилежними твердженням лікарів клініки «Боріс», які в своїх висновках стверджували, що вони ліквідували вивих правого плеча, проте навпаки цей вивих з'явився після лікування і призвів до пошкодження двох нервів правого плеча у зв'язку з чим позивач став інвалідом третьої групи. Суд першої інстанції виніс рішення на користь позивача, задовольнивши вимогу щодо моральних відшкодувань частково в розміні 450 000, 00 гривень.

В подальшому рішення переглядалось і було скасоване в апеляційному порядку. При цьому Верховний Суд України звернув увагу, що згідно з усталеною практикою ЄСПЛ, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча п. 1 ст. 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення (рішення у справі «Ruiz Torija v. Spain» від 09.12.1994 р., серія А, № 303А, § 29). Ще одне призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя (рішення у справі «Hirvisaari v. Finland» від 27.09.2001 р. №49684/99, § 30). На думку ВСУ, визначаючи розмір моральної шкоди, суд першої інстанції дав оцінку поведінці відповідача, тривалості страждань позивача та наслідкам

надання медичної допомоги лікарями ТОВ «Боріс». Зважаючи на системну оцінку доказів та обставин справи, суд першої інстанції зробив обґрунтовані висновки про часткове задоволення вимог позивача про відшкодування йому моральної шкоди у розмірі 450 000,00 грн, які ґрунтуються на правильному застосуванні норм матеріального права до спірних правовідносин. Зміна розміру відшкодування моральної шкоди, враховуючи усі обставини справи, виходить за межі повноважень щодо розгляду справи судом касаційної інстанції, встановлених частиною першою статті 400 ЦПК України, оскільки потребує оцінки/переоцінки доказів у справі (Верховний Суд, 2019b).

Суд при розгляді позовної вимоги щодо відшкодування моральної шкоди зобов'язаний встановити:

- 1) в чому полягає ця шкода;
- 2) якими неправомірними діями чи бездіяльністю її заподіяно позивачеві;
- 3) з яких міркувань він виходив, визначаючи розмір шкоди;
- 4) та якими доказами це підтверджується (Шиманська, 2015, с.183).

Судова практика засвідчує, що найбільш ефективніше обґрунтовувати моральну шкоду, що заподіяна порушенням права особи чи члена сім'ї на належну медичну допомогу і полягає у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів на підставі п. 2 ч. 2 ст. 23 ЦК України (Цивільний кодекс України, 2003).

По наведеній справі в більшій мірі простежується реалізація принципу пропорційності та справедливості розміру відшкодування заподіяній шкоді. Однак досить часто суди скептично оцінюють реальність та обсяг моральної шкоди, що зазнала особа, і, як наслідок, відмовляють у заявлених вимогах, чи значно зменшують обсяг відшкодування. Такий підхід входить в дисонанс з європейською практикою, оскільки людське життя та здоров'я, а також моральне відшкодування у зв'язку з їх втратою, ЄСПЛ оцінює, як правило, вище національних судів.

Слід зазначити, що ЄСПЛ дотримується позиції щодо необхідності вирішувати справи, які стосуються смерті пацієнтів у медичних закладах за максимально короткий строк. У рішенні, ухваленому у справі «Биржиковський проти Польщі», ЄСПЛ наголосив на необхідності швидкого вирішення справ, які стосуються смерті особи в медичних установах. Помилки, допущені медпрацівниками, повинні підлягати швидкому вивченню. Відтак цю інформацію слід невідкладно доводити до відома персоналу відповідної медичної установи, щоб не допустити повторення негативного досвіду в майбутньому, а значить гарантувати пацієнтам надання якісніших медичних послуг. Тому ЄСПЛ постановив, що мало місце порушення ст. 2 Конвенції, яке виявилось у проведенні неналежного розслідування обставин смерті дружини заявника та ушкодження здоров'я його сина (Швець, 2019, с.303).

Взагалі, ст. 2 Конвенції є здебільшого підставою звернення до ЄСПЛ близьких та родичів померлого, які вважають, що саме ненадання медичної допомоги чи надання неякісної медичної допомоги не забезпечило права на життя. Позиція ЄСПЛ, як правило, зводиться до того, що суд підтверджує зобов'язання держави забезпечити своїм громадянам право на життя не лише через діяльність уповноважених органів державної влади, а й інших суб'єктів. Водночас, зауважимо, що оскільки ЄСПЛ не гарантує соціально-економічні права, то відповідно не можуть бути прямою підставою звернення скарги щодо якості медичної допомоги, порушення права на безоплатну медичну допомогу тощо.

Дотичною вирішення протиріч національного та європейського правозастосування є захист прав психічнохворих осіб у сфері охорони здоров'я. Як

підстава звернення в такому разі найчастіше застосовується стаття 5 Конвенції, яка гарантує право на свободу й особисту недоторканність і визначає, що нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом, зокрема, у разі законного затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законного затримання психічнохворих осіб (Рада Європи, 1950).

Наприклад, в ЄСПЛ розглядалася скарга заявниці, громадянки України З.А. Акоюн, на незаконну госпіталізацію до психіатричної лікарні, відсутність права на відшкодування шкоди у зв'язку з цим, надмірну тривалість провадження щодо незаконності госпіталізації та стягнення компенсації. Заявниця скаржилася, що тривале тримання її у психіатричній лікарні було свавільним, та впродовж цього періоду не було проведено ефективного перегляду стану її психічного здоров'я. Вона скаржилася, що її тримання супроводжувалося примусовим лікуванням, завдало їй тяжких страждань та шкоди її приватному та сімейному життю. Внаслідок розгляду цієї справи судом було встановлено порушення п. 1 ст. 5 та ст. 8 Конвенції і виплатити заявниці 12000 євро відшкодування моральної шкоди (Європейський суд з прав людини, 2014). Таким чином, ЄСПЛ вважає брак ефективних судових засобів захисту психічнохворих і відсутність належної об'єктивної медичної експертизи, яка встановлює стан особи як психічнохворої, порушенням права на свободу й особисту недоторканність.

Слід зазначити, що в таких випадках суди мають звертати увагу на забезпечення розумного балансу в лікуванні психічнохворої особи та гарантуванні їй основоположних прав. Зокрема, психічнохворому повинен надаватися доступ до суду, і такий доступ не повинен обумовлюватися дозволом керівництва медичного закладу чи конкретного медичного працівника. До того ж така особа має право бути вислуханою та почутою, як особисто, так і за допомогою представника.

Захист права на здоров'я неможливо реалізувати відокремлено від права на справедливий судовий розгляд, що закріплене у ст. 6 Конвенції. В іншій справі, що стосується захисту психічнохворих осіб, «І.Н. проти України» ЄСПЛ визнав незаконність примусової госпіталізації заявника до психіатричної лікарні та його примусового лікування, а також встановив, що загальна тривалість провадження у справі заявника склала шість років, чотири місяці та дванадцять днів у трьох інстанціях. ЄСПЛ відзначив, що справа заявника не була особливо складною, загальна тривалість провадження не була наслідком виключно поведінки заявника (засідання відкладались через відсутність у судах вільних залів, неявки відповідачів, призначення експертиз та ін.), з огляду на що тривалість провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку», у зв'язку з чим було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції (Європейський суд з прав людини, 2016).

Забезпечення права на медичну допомогу осіб, які позбавлені волі, можна віднести теж до особливих категорій, оскільки такі права досить часто порушуються з боку установ, де утримуються і особи. В тому разі, якщо національні механізми захисту виявилися неефективними, порушення медичних прав можуть бути оскаржені до ЄСПЛ, здебільшого, на підставі статті 3 Конвенції, що забороняє катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання (Рада Європи, 1950). Аналіз міжнародної практики сідчить, що ЄСПЛ тлумачить ненадання адекватної і необхідної медичної допомоги особі, що позбавлена волі, або тримання у приміщенні, яке не може бути призначене для лікування, саме як приниження гідності особи або нелюдське поводження.

Отже, можемо стверджувати, що позитивним зобов'язанням держави за ст. 3 Конвенції про захист прав і людини та основоположних свобод є створення належних

умов для забезпечення медичної допомоги особам, які перебувають у місцях позбавлення волі. Зокрема, регулярність та систематичність нагляду, наявність плану терапевтичних заходів з метою лікування хвороби ув'язненої особи або запобігання її ускладненню, замість усунення симптомів; забезпечення органами державної влади детального документування стану здоров'я ув'язненої особи та її лікування протягом ув'язнення; створення умов, необхідних для фактичної реалізації призначеного лікування (Бехало, 2020).

Підсумовуючи, зазначимо, що основними напрямками гармонізації діяльності національних судів з практикою ЄСПЛ в контексті захисту медичних прав повинні бути:

- 1) забезпечення визнання та виконання рішення іноземного суду Україною;
- 2) можливість перегляду справи національними судами в тому разі, якщо міжнародним судом було доведено факт порушення конвенційних положень;
- 3) збалансованість та несуперечність національного законодавства з конвенційними положеннями з метою уникнення порушень;
- 4) значущість рішень ЄСПЛ та орієнтир на них в правозастосовній практиці.

В.С. Віткова у своєму дослідженні обґрунтовує тезу про необхідність ведення послідовної роботи з конституціоналізації нормативного забезпечення права на медичну допомогу в Україні не лише стосовно національного законодавства, а й щодо імплементації норм міжнародного законодавства, зокрема, рішень ЄСПЛ (Віткова, 2017, с.155).

Гармонізація діяльності національних судів з практикою ЄСПЛ у сфері охорони здоров'я має стимулювати державу в повній мірі та якісно забезпечувати людині задекларовані в міжнародно-правових актах права в сфері охорони здоров'я, разом з тим створює людині можливості вимагати виконання державою її міжнародних обов'язків.

Висновки. Судові органи відіграють важливу роль в забезпеченні реалізації прав громадян в сфері охорони здоров'я. Євроінтеграційний напрям розвитку України потребує впровадження та застосування європейських цінностей в різних сферах життєдіяльності людини. Правові приписи національного процесуального законодавства вказують на обов'язковість застосування практики ЄСПЛ судами. Проте, доводиться констатувати, що українськими судовими органами досить часто використовуються суперечливі підходи, неоднакове застосування норм матеріального та процесуального права, недосконалий механізм реалізації правових можливостей, що не в повній мірі відповідає європейським стандартам, та призводить до виникнення підстав для оскарження рішень національних судових інстанцій до ЄСПЛ.

В результаті аналізу постанов Верховного суду України з медичних справ, можемо стверджувати, що переважно національними судами обґрунтовується відповідність застосування процесуальних вимог (забезпечення права на мотивоване (обґрунтоване) судове рішення, дотримання права людини на справедливий і публічний розгляд справи, визначення допустимості доказів або їх оцінки тощо), і значно в меншій мірі обґрунтовується застосування матеріальних норм права з огляду на європейську практику. Нариклад, суди скептично оцінюють реальність та обсяг моральної шкоди, що зазнала особа, і, як наслідок, відмовляють у заявлених вимогах чи значно зменшують обсяг відшкодування. Такий підхід входить в дисонанс з європейською практикою, оскільки людське життя та здоров'я, а також моральне відшкодування у зв'язку з їх втратою, ЄСПЛ оцінює, як правило, вище національних судів. Також ЄСПЛ дотримується позиції щодо необхідності вирішувати справи, які стосуються смерті пацієнтів у медичних закладах за максимально короткий строк.

З позиції запровадження «точкових» змін в загальній практиці правозастосування по окремих категоріям справ, зокрема, щодо захисту медичних прав психічнохворих осіб, суди мають звертати увагу на забезпечення розумного балансу в лікуванні психічнохворої особи та гарантуванні їй основоположних прав. Зокрема, психічнохворому повинен надаватися доступ до суду, і такий доступ не повинен обумовлюватися дозволом керівництва медичного закладу чи конкретного медичного працівника. До того ж така особа повинна мати можливості щодо реалізації своїх прав, як особисто, так і за допомогою представника. Забезпечення права на медичну допомогу осіб, які позбавлені волі, також досить часто є предметом порушень. Тому національні суди мають враховувати міру забезпечення державними органами документування стану здоров'я такої особи, надання медичної допомоги протягом ув'язнення; створення необхідних умов для призначеного лікування.

Основними напрямками гармонізації діяльності національних судів з практикою ЄСПЛ у сфері охорони здоров'я повинні бути: дотримання принципу обов'язковості визнання та виконання рішення іноземного суду Україною; забезпечення можливості перегляду справи національними судами в тому випадку, якщо міжнародним судом було доведено факт порушення конвенційних положень; гармонізація національного законодавства з конвенційними положеннями з метою уникнення порушень; значимість рішень ЄСПЛ як орієнтиру в правозастосовій практиці.

Бібліографічний список

- Бехало, М., 2020. Право ув'язнених на лікування: практика ЄСПЛ. *Юридична газета online*, [онлайн] 14 лютого. Доступно: <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pravo-uvyaznenih-na-likuvannya-praktika-espl-.html>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Верховний Суд, 2018a. Постанова від 12.02.2018 р. у справі 461/2254/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750435>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Верховний Суд, 2018b. Постанова від 12.12.2018 р. у справі № 753/5834/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750362>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Верховний Суд, 2019a. Постанова від 24.06.2019 р. у справі № 404/7490/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82738578>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Верховний Суд, 2019b. Постанова Верховного Суду України від 27.02.2019 р. у справі № 755/2545/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Вігкова, В.С., 2017. *Конституційне право на медичну допомогу та його юридичне забезпечення в Україні*. Кандидат наук. Дисертація. Ужгородський національний університет.
- Європейський суд з прав людини, 2014. Рішення у справі «Акопян проти України» (Заява № 12317/06). *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a13#Text> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Європейський суд з прав людини, 2016. Рішення у справі «І.Н. проти України» (Заява № 28472/08). *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d63#Text> (дата зверення 22 жовтня 2020).

- Закон України Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини № 3477-IV, 2006. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Книш, С.В., 2019. *Відносини у сфері охорони здоров'я в Україні: адміністративно-правовий аспект*. Київ: Освіта України.
- Кодекс адміністративного судочинства України, 2005. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Козаченко, Ю.А., 2016. *Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні*. Кандидат наук. Дисертація. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків.
- Коротка, Н.О., 2015. *Особисті немайнові права фізичних осіб в сфері охорони здоров'я*. Кандидат наук. Дисертація. Київський національний університет ім. Т. Шевченка.
- Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Рада Європи, 1950. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Руснак, Л.М., 2016. *Адміністративно-правове забезпечення права на охорону здоров'я в Україні*. Кандидат наук. Дисертація. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ.
- Цивільний кодекс України, 2003. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Цивільний процесуальний кодекс України, 2004. *Верховна Рада України*. [онлайн] Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>> (дата зверення 22 жовтня 2020).
- Швец, Ю.Ю., 2019. *Реалізація особою конституційного права на охорону здоров'я: порівняльно-правове дослідження*. Доктор наук. Дисертація. Ужгородський національний університет.
- Шиманська, Н.С., 2015. Проблеми доказування при захисті прав пацієнта у медичних справах. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*, 37, с.173-188.
- European Court of Human Rights, 2015. Health-related issues in the case-law of the European Court of Human Rights reports. *European Court of Human Rights*. [online] Available at: <https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_health.pdf> (Accessed 22 October 2020).

References

- Bekhalo, M., 2020. Pravo uviaznenykh na likuvannia: praktyka YeSPL [The right of prisoners to treatment: the practice of the ECHR]. *Legal newspaper online*, [online] February 14. Available at: <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pravo-uvyaznenih-na-likuvannya-praktika-espl-.html>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Council of Europe, 1950. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod

- [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- European Court of Human Rights, 2014. Rishennia u spravi «Akopian proty Ukrainy» (Zaiava № 12317/06) [Judgment in Hakobyan v. Ukraine (Application no. 12317/06)]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a13#Text> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- European Court of Human Rights, 2016. Rishennia u spravi «I.N. proty Ukrainy» (Zaiava № 28472/08) [The decision in the case "IN against Ukraine "(Statement № 28472/08)]. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d63#Text> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- European Court of Human Rights, 2015. Health-related issues in the case-law of the European Court of Human Rights reports. *European Court of Human Rights*. [online] Available at: <https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_health.pdf> (Accessed 22 October 2020).
- Knysh, S.V., 2019. *Vidnosyny u sferi okhorony zdorovia v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt* [Relations in the field of health care in Ukraine: administrative and legal aspect]. Kyiv: Osvita Ukrainy. (in Ukrainian).
- Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [The Code of Administrative Proceedings of Ukraine], 2005. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Korotka, N.O., 2015. *Osobysti nemainovi prava fizychnykh osib v sferi okhorony zdorovia* [Personal, neymuschestvennye rights fizychnykh entities in the sphere of health care]. PhD. Dissertation. Taras Shevchenko National University of Kyiv. (in Ukrainian).
- Kozachenko, Yu.A., 2016. *Administratyvno-pravove rehuliuвання zabezpechennia prav patsiienta v Ukraini* [Administrative-legal regulation of the ensuring of patients' rights in Ukraine]. PhD. Dissertation. Yaroslav Mudryi National Law University. Kharkiv. (in Ukrainian).
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedural Code of Ukraine], 2012. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Rusnak, L.M., 2016. *Administratyvno-pravove zabezpechennia prava na okhoronu zdorovia v Ukraini* [Administrative-legal guarantee of the right to health in Ukraine]. PhD. Dissertation. The Open International University of Human Development 'Ukraine'. Kyiv. (in Ukrainian).
- Shvets, Yu.Yu., 2019. *Realization of the constitutional right of a person to health care: comparative legal study* [Realizatsiia osoboiiu konstytutsiinoho prava na okhoronu zdorovia: porivnialno-pravove doslidzhennia]. PhD. Dissertation. Uzhhorod National University. (in Ukrainian).
- Shymanska, N.S., 2015. Problemy dokazuvannia pry zakhysti prav patsiienta u medychnykh spravakh [Problems Of Proof During Defence Of Parients' Rights In Medical Cases]. *Actual problems of improving of current legislation of Ukraine*, 37, p. 173-188.
- Supreme Court, 2018a. Postanova vid 12.02.2018 r. u spravi 461/2254/16-ts [Resolution of

- 12.02.1208 in case 461/2254/16-ts]. *Unified state register of court decisions*. [online]. Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750435>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Supreme Court, 2018b. Postanova vid 12.12.2018 r. u spravi № 753/5834/16-ts [Resolution of 12.12.2018 in case № 753/5834/16-ts]. *Unified state register of court decisions*. [online]. Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78750362>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Supreme Court, 2019a. Postanova vid 24.06.2019 r. u spravi № 404/7490/16-ts [Resolution of 24.06.2019 in the case № 404/7490/16-ts]. *Unified state register of court decisions*. [online]. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82738578>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Supreme Court, 2019b. Postanova vid 27.02.2019 r. u spravi № 755/2545/15-ts [Resolution of February 27, 2019 in case № 755/2545/15-ts]. *Unified state register of court decisions*. [online]. Available at: <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine], 2003. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Civil Procedural Code of Ukraine], 2004. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).
- Vitkova, V.S., 2017. *Konstytutsiine pravo na medychnu dopomohu ta yoho yurydychne zabezpechennia v Ukraini* [Constitutional right on medical assistance and its legal provision in Ukraine]. PhD. Dissertation. Uzhhorod National University. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy Pro vykonannya rishen ta zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny № 3477-IV [On the Fulfillment of Decisions and Application of Practice of the European Court of Human Rights], 2006. *Verkhovna Rada of Ukraine*. [online]. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>> (Accessed 22 October 2020). (in Ukrainian).

V. Teremetskyi
G. Muliar

HARMONIZATION OF NATIONAL COURTS' ACTIVITIES WITH THE CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF PROTECTING THE RIGHTS TO HEALTH CARE

The authors of the article have analyzed the peculiarities of human rights protection in the health care sector by national courts; in particular, they have focused on the case-law of the Supreme Court of Ukraine. The authors have indicated legal requirements for taking into account the recognized international and legal requirements of the legislation, as well as the best European experience while considering and resolving disputes.

The main grounds for appealing the decisions of national courts to the European Court of Human Rights have been determined. It has been emphasized that the basis for appealing recourse to the ECHR can only be the violation of the rights guaranteed by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols; and since the right to health care is not contained in these acts, human rights in the health care sector

are protected indirectly through other rights and freedoms (right to life, right to liberty and personal integrity, right to respect for private and family life, right to a fair trial, etc.).

It has been substantiated that the relevant solution to the contradictions of national and European legal enforcement is compensation for non-pecuniary damage in medical matters, protection of the rights of mentally ill persons in the health care sector, as well as ensuring the right of persons deprived of liberty, medical care.

It has been established that the main areas for the harmonization of national courts' activities with the case-law of the ECHR in the context of protecting medical rights should be: ensuring the recognition and enforcement of foreign courts' decisions by Ukraine; the possibility of reviewing the case by national courts in case if an international court has proved the violation of the provisions of the Convention; balance and consistency of national legislation with the provisions of the Convention in order to avoid violations, the significance of the decisions of the ECHR and focus on them within legal enforcement practice.

Key words: *right to health care, medical care, European Court of Human Rights, case-law of courts, legal enforcement, non-pecuniary damage, right to a fair trial.*

Стаття надійшла до редакції 13.10.2020 р.

УДК 35.08:343.35

Т.В. Філіпенко
А.С. Філіпенко

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Сьогодні проблема подолання корупції гостро стоїть перед усіма органами публічної влади, але її існування в органах поліції має більш небезпечні наслідки, адже корупційні прояви в діяльності поліції підривають довіру суспільства до дотримання законності і правопорядку в державі, що повинні забезпечувати працівники поліції.

У статті розглянуто поняття та причини корупції в органах Національної поліції, визначено складові елементи адміністративно-правового механізму та надана характеристика заходів запобігання корупції в органах поліції. Обґрунтовані напрями удосконалення адміністративно-правового механізму запобігання корупції в органах Національної поліції. Надані пропозиції щодо необхідності прийняття Закону України «Про громадський контроль», внесення змін і доповнень до Законів України «Про запобігання корупції» та «Про Національну поліцію».

Ключові слова: *Національна поліція, органи поліції, корупція, корупційні правопорушення, адміністративно-правовий механізм запобігання корупції, антикорупційні обмеження і заборони.*

DOI 10.34079/2226-3047-2020-11-20-112-121

Постановка проблеми. Заходи щодо запобігання корупції в органах поліції відіграють важливу роль у реалізації проголошеного в Україні стратегічного курсу на європейську інтеграцію. Реформа системи органів внутрішніх справ передбачає їх перетворення в сучасний правоохоронний орган європейського зразка – Національну